

Editorial

Οι εντυπωσιακές επιδόσεις της επιστήμης και της τεχνολογίας προικίζουν τον άνθρωπο με ικανότητες που δεν έχει: απομνημόνευση, επεξεργασία και συσχετισμό τεράστιου όγκου δεδομένων σε χρόνο δευτερολέπτων. Γιατί λοιπόν να είναι κανείς φοβικός απέναντι στη ψηφιακή επανάσταση;

Η αλγοριθμοποίηση και, πολύ περισσότερο, η υπαγωγή στην τεχνητή νοημοσύνη ανθρώπινων διακυβευμάτων είναι κάθε άλλο παρά αμιγώς τεχνικές διαδικασίες. Μπορεί ο μύθος της επιστημονικής ουδετερότητας να εμφανίζει την καλπάζουσα τεχνολογία ως απλό εργαλείο, στην πραγματικότητα, όμως, δημιουργεί όλο και περισσότερα *μαύρα κουτιά* (black boxes), τα οποία, μακριά από την ανθρώπινη κατανόηση και τον ανθρώπινο έλεγχο, μπορούν να οδηγήσουν ακόμη και σε μια νέα ρύθμιση της ανθρώπινης συνθήκης. Μεταβάλλοντας αδιαφανώς τον τρόπο άσκησης δικαιωμάτων, ο ψηφιακός μετασχηματισμός νομικών θεσμών ενέχει τον κίνδυνο σημαντικές αποφάσεις για την ανθρώπινη ζωή να μην λαμβάνονται από ανθρώπους αλλά από αλγορίθμους που παραγνωρίζουν θεμελιώδεις δικαιοκρατικές επιταγές.

Με αφορμή τη δημοσίευση στη Νομαρχία μελετών που αφορούν την **τεχνητή νοημοσύνη**, πέρα από τα φιλοσοφικά και ηθικά διλήμματα που αυτή προκαλεί (πρβλ. τα Editorials της **3.9.2024** και της **11.10.2024**), έχουμε ήδη επισημάνει ότι, υπό τις συνθήκες που υλοποιείται, ο ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους δεν προάγει την ασφάλεια δικαίου και την ισότητα. Εγκλωβισμένος στο νεοφιλελεύθερο δόγμα που δεν υπηρετεί τη δικαιοσύνη αλλά την οικονομική αποδοτικότητα, ο μετασχηματισμός αυτός, αν και φαινομενικά προβάλλει το νεωτερικό αίτημα για απρόσωπη εξουσία, στην πραγματικότητα διαμορφώνει έναν ανασφαλή νεοφεουδαρχικό κόσμο στον οποίο επικρατούν κυρίως οι δεσμοί πίστης και εξάρτησης (βλ. το Editorial της **11.7.2025**).

Καθώς, στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, η αλγοριθμοποίηση και η υπαγωγή στην τεχνητή νοημοσύνη διεισδύουν ταχύτατα σε σχεδόν όλους τους τομείς της κρατικής δραστηριότητας, ανακύπτουν ολοένα και περισσότερα νομικά ζητήματα, ίσως πιο τεχνικά, αλλά όχι λιγότερο κρίσιμα. Ποια είναι η νομική φύση του αλγορίθμου; Η αλγοριθμική επεξεργασία υπάγεται πράγματι σε κανόνες και αρχές του δικαίου ή μόνο στον σχετικό τεχνικό προγραμματισμό; Υπάρχουν πρόσφορες διαδικασίες αιτιολογίας και λογοδοσίας αναφορικά με την επεξεργασία αυτή; Με ποιον τρόπο μπορούν να επιτευχθούν η έγκαιρη διάγνωση και η αποτελεσματική αποκατάσταση των αλγοριθμικών σφαλμάτων; Καταλογίζεται στο

Δημόσιο η ευθύνη από τη σχετική διακινδύνευση; Οι δικαστές έχουν τη δυνατότητα και την ικανότητα να εγγυώνται τον απαιτούμενο συνδυασμό νομικού και τεχνικού ελέγχου της διεξαγωγής και των αποτελεσμάτων της αλγοριθμικής επεξεργασίας; Η αναζήτηση απαντήσεων στα ερωτήματα αυτά αποτελεί μια από τις πιο σοβαρές προκλήσεις της νομικής επιστήμης στις μέρες μας.

Στην εμπειριστατωμένη μελέτη του ο Άγγελος Στεργίου διερευνά τα προβλήματα που θέτει η ψηφιοποίηση της διαδικασίας απονομής συντάξεων, μέσω του παραμερισμού του ανθρώπινου παράγοντα και της «αποϋλοποίησης» (dématérialisation) της διοίκησης.

Ο συγγραφέας παρατηρεί ότι, καταρχήν, η διεΐσδυση του ψηφιακού παράγοντα στον θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης συνιστά ένα ποιοτικό άλμα που είναι ικανό να προσδώσει στον θεσμό αυτόν νέα δυναμική. Τα οφέλη, σ' ένα πεδίο που μαστιάζεται από απάνθρωπες καθυστερήσεις, ακραία πολυνομία και καφκική γραφειοκρατία, είναι εμφανώς πολλαπλά: απλοποίηση, διαφάνεια, προσβασιμότητα και επιτάχυνση. Πρόκειται για αρετές ιδιαίτερα σημαντικές αναφορικά με κοινωνικές παροχές των οποίων η έγκαιρη και ορθή καταβολή αποτελεί *sine qua non* όρο για τη βιολογική και κοινωνική υπόσταση των ασφαλισμένων.

Ωστόσο, ο συγγραφέας υπογραμμίζει ότι τα πράγματα θα ήταν πιο απλά αν δεν υπήρχαν εύλογοι φόβοι ότι, πέραν από την «απανθρωποποίηση» (déshumanisation), η ψηφιακή τεχνολογία τείνει να ενσωματώσει την αγοραία λογική στο κοινωνικό κράτος. Οι αλγόριθμοι δεν αποτελούν απλή τεχνική, αλλά μεταβάλλουν τη βάση των κοινωνικών δικαιωμάτων και τον τρόπο με τον οποίο αυτά ασκούνται. Σε κάθε περίπτωση, η τεχνική πρόοδος δεν συνοδεύεται από κατάλληλες νομικές εγγυήσεις που θα διευκόλυναν τον προσήκοντα διοικητικό και δικαστικό έλεγχο των αυτοματοποιημένων αποφάσεων.

Υπό το πρίσμα όλων των παραπάνω, ο Στεργίου θεωρεί ότι κεντρικό διακύβευμα είναι να τεθούν οι νέες τεχνολογίες στην υπηρεσία του ανθρώπου υπό τη σκέπη του δικαίου. Το αντίβαρο στην κυριαρχία των αλγορίθμων είναι η θεσμοθέτηση *ad hoc* επαυξημένου και προσαρμοσμένου στις ιδιαιτερότητές τους ελέγχου που θα καθιστά δυνατή τη λογοδοσία τους. Σε τελική ανάλυση, η εγγυητική λειτουργία του δικαίου είναι εκείνη που θα οργανώσει την ανθρωποκεντρική χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας. Άλλωστε, η αποτελεσματική νομική προστασία του ασφαλισμένου απέναντι στον ψηφιακό μετασχηματισμό αποτελεί και εγγύηση της αλληλεγγύης που ενσαρκώνεται μέσω του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης.